

DOI: <https://doi.org/10.15407/np.64.275>
УДК 027.54(477-25)НБУВ:025.5]:342.726-056.262

Майя Іванова,

науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: ivanova@nbuv.gov.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0243-3478>

Наталія Білінець,

молодший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: bilinets@nbuv.gov.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7249-6437>

РАТИФІКАЦІЯ МАРРАКЕШСЬКОГО ДОГОВОРУ ТА НОВІ МОЖЛИВОСТІ БІБЛІОТЕК У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ОСІБ З ВАДАМИ ЗОРУ

У статті окреслено можливості забезпечення належного доступу особам з вадами зору до опублікованих творів на тих самих умовах, що й особам з нормальним зором при умові приєднання країн до Марракешського договору. Зазначено положення Марракешського договору, які встановлюють загальні зобов'язання щодо обмежень відповідно до Бернської конвенції, а саме дозвіл відтворення творів у певних особливих випадках за умови, що таке відтворення не завдає шкоди нормальному використанню твору і не зачіпає законні інтереси автора. Імплементация Марракешського договору в національне законодавство надасть можливість бібліотекам створювати та розповсюджувати примірники творів у доступному форматі для осіб з обмеженнями по зору. Розкривається досвід застосунків Bookshare та The ABC Consortium, які прокладають шлях до міжнародного академічного, художнього та іншого читання особам з вадами зору.

Ключові слова: бібліотека, Марракешський договір, авторське право, інклюзивна освіта, право інтелектуальної власності, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Постановка проблеми. Сучасна бібліотека для людей з вадами зору – це інформаційний, освітній, культурний, соціально-реабілітаційний
© М. Іванова, Н. Білінець, 2022

і дозвільний центр. Завдяки своїм унікальним фондам і методам роботи бібліотека фактично відкриває світ незрячій людині, безпосереднє знайомство з яким для них погіршено. Одне з головних завдань бібліотеки для осіб з вадами зору полягає в цілеспрямованому комплектуванні та формуванні фондів літератури на спеціальних носіях з урахуванням інтересів читачів та вимог авторського права. Перешкодою в поповненні та розповсюдженні спеціальної літератури для осіб з порушеннями зору або іншими обмеженими здібностями сприймати друковану інформацію до опублікованих творів виступають норми з захисту права інтелектуальної власності, які є невід’ємним атрибутом державності кожної цивілізованої країни.

Актуальність дослідження полягає в тому, що імплементація Марракешського договору в національне законодавство надасть можливість бібліотекам створювати та розповсюджувати примірники творів у доступному форматі для осіб з обмеженнями по зору. У статті розкривається винятковий характер Марракешського договору, який поєднує законодавство про права людини з проблемами зору та законодавство у сфері охорони права інтелектуальної власності, створює перші обов’язкові обмеження щодо захисту авторських прав з метою розширення доступу до книг все більшого кола осіб.

Метою статті є розкриття досвіду інституцій, які на виконання положень Марракешського договору розширюють можливості доступу для осіб з вадами зору до книг, журналів, навчальних матеріалів, створених у спеціальних форматах, сприяти міжнародному обміну примірниками таких творів.

Аналіз останніх публікацій доводить, що питання застосування Марракешського договору на практиці розглядали у своїх наукових роботах Лоуренс Р. Хелфер, Моллі К. Ленд, Рут Л. Океджі, Джером Х. Райхман. За сприяння EIFL опубліковано керівництво для бібліотек щодо застосування Марракешського договору.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними Всесвітньої організації охорони здоров’я, приблизно 2,2 млрд людей мають проблеми з порушеннями зору, серед яких 217 млн мають тяжкі вади зору, а 36 млн є повністю незрячі. Відсутність доступних книг для людей з порушенням зору виступає перешкодою для отримання освіти та ведення повноцінного продуктивного життя.

У Загальній декларації прав людини проголошується, що кожна людина має право, зокрема на освіту, вільно брати участь у культурному житті суспільства, одержувати та поширювати інформацію, на соціальне забез-

печення [1]. Відповідно до принципів Загальної декларації прав людини, у 2006 р. була прийнята Конвенція про права осіб з інвалідністю, у статті 24 якої закріплено, що держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю на освіту без дискримінації й на підставі рівності можливостей забезпечують інклюзивну освіту. У цьому напрямі для осіб з вадами зору держави сприяють засвоєнню абетки Брайля, альтернативних шрифтів, підсилювальних та альтернативних методів, способів і форматів спілкування, навичок орієнтації та мобільності [3].

Конституція України закріплює право кожного на освіту (стаття 53), свободу будь-якої творчості (стаття 54). Сьогодні в Україні інклюзивній освіті держава приділяє підвищену увагу. Згідно зі статтею 20 Закону України «Про освіту», заклади освіти за потреби утворюють інклюзивні та/або спеціальні групи та класи для навчання осіб з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної програми розвитку та з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей. Кабінетом Міністрів України 15 вересня 2021 р. прийнято постанову № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти», яка набрала чинності з 1 січня 2022 р. [2]. Постановою передбачаються різні рівні підтримки в освітньому процесі у закладах загальної середньої освіти та відповідно передбачається адаптація загальних матеріалів та підручників, зокрема надрукованих шрифтом Брайля або збільшеним шрифтом відповідно до потреб учня, а також використання спеціальних методів, технологій та прийомів під час занять, у тому числі застосування жестової мови, шрифту Брайля, методів альтернативної комунікації, візуального розкладу тощо. Але Постановою не врахована низька матеріальна база зі спеціальною літературою не тільки в школах, а й у фондах загальних та спеціальних бібліотек.

Для осіб з вадами зору є необхідним наявність достатньої кількості та різноманітності літератури, виданої у спеціальному форматі. В Україні публікуються лише окремі видання з рельєфно-крапковим шрифтом: шкільні підручники (періодично один раз на кілька років, тираж не перевищує 200 примірників); періодика (лише частково, тираж не перевищує 80 примірників, друкуються лише два журнали і одна газета); твори для дітей (тираж не перевищує 200 примірників, один твір друкуються раз на кілька років за позабюджетні кошти). Публікація творів рельєфно-крапковим шрифтом є обов'язковою, особливо якщо йдеться про дітей шкільного віку, однак вкрай дороговартісною. З огляду на це сьогодні в Україні спостерігається критична ситуація з доступом осіб з порушеннями зору і хворих на дислексію до літератури. Незрячі школярі,

які навчаються поза межами спеціальних шкіл-інтернатів, студенти вишів не забезпечені підручниками взагалі, особи з глибокими ураженнями зору не мають доступу до художньої літератури або періодики вже багато років поспіль [4].

Суттєво розширити обсяг матеріалів у доступних форматах для осіб з обмеженими здібностями сприймати друковану інформацію дасть змогу ратифікація Україною «Марракешського договору про полегшення доступу сліпих і осіб з порушеннями зору або іншими обмеженнями» (далі – Марракешський договір), який був прийнятий 27 червня 2013 р. на Дипломатичній конференції Всесвітньої організації інтелектуальної власності в Марракеші (Марокко). Прийняття Марракешського договору надає змогу державам підтримувати баланс між доступом до творів осіб з порушеннями зору та ефективною охороною прав авторів. Ще до прийняття договору держави у своєму національному законодавстві встановлювали обмеження і виключення в галузі авторського права для осіб з вадами зору, наприклад, надання копій шрифтом Брайля. Але колізії між правами людини та правом інтелектуальної власності не вирішені остаточно. На міжнародному рівні, Угодою ТРІПС (Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності [англ. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, скорочено TRIPS]), іншими двосторонніми та багатосторонніми угодами з права інтелектуальної власності, які можуть призвести до економічних санкцій, створюються умови, через які ряд держав залишає у пріоритеті закони захисту авторського права над правами людини. Це пояснює обмежене число держав, які взяли участь у Марракешському договорі [4]. Україна також поки не приєдналася до Марракешського договору.

13 вересня 2017 р. в підписаній Директиві (Євросоюз) 2017/1564 Європейського Парламенту та Ради про окремі випадки дозволеного використання певних робіт та інших об'єктів, що захищені авторським і суміжними правами, для незрячих і слабоворих осіб або осіб з обмеженими здібностями сприймати друковану інформацію та внесення змін до Директиви 2001/29/ЄС про гармонізацію окремих аспектів авторського і суміжних прав в інформаційному суспільстві визначено, що особи з вадами зору продовжують стикатися з багатьма перешкодами для доступу до книг та інших друкованих матеріалів, які захищені авторським і суміжними правами. Тому, беручи до уваги права людей з вадами зору, слід вживати заходів для збільшення доступності книг та інших друкованих матеріалів та для покращення їхнього обігу на внутрішньому ринку ЄС. Директива забезпечує злагожене виконання

зобов'язань, яких ЄС повинен дотримуватися в рамках Марракешського договору для гарантування відповідних заходів на всьому внутрішньому ринку [5].

Про важливість ратифікації Марракешського договору зазначає Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Уповноважений у «Щорічній доповіді за 2019 рік про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні» рекомендувала Кабінету Міністрів України розробити та подати на розгляд Верховної Ради України законопроект про ратифікацію Марракешського договору з метою забезпечення доступу до опублікованих творів сліпим та особам з порушеннями зору чи іншими обмеженими здібностями сприймати друковану інформацію [6].

Припинення «книжкового голоду» та покращення доступності до знань є правом людини і важливим кроком на шляху до освітнього розвитку. Прийняття Марракешського договору надає змогу державам підтримувати баланс між доступом до творів осіб з порушеннями зору та ефективною охороною прав авторів. Положення Марракешського договору поширюються на твори у формі тексту, нотного запису і / або пов'язаних з ними ілюстрацій, опубліковані або іншим чином доведені до загального відома за допомогою будь-яких засобів інформації, включаючи аудіокниги. У світі спостерігається нестача примірників наявних творів у доступних форматах. Екземпляр в доступному форматі означає примірник твору в альтернативному виді або формі з дотриманням вимог цілісності оригінального твору, які забезпечують бенефіціару реальний і зручний доступ до твору як і особі без порушення зору [4].

Станом на грудень 2017 р. приблизно 600 тис. назв в альтернативних форматах налічують застосунки Bookshare та The ABC Consortium, які прокладають шлях до міжнародного академічного та розважального читання. Bookshare розташований у США, пропонує найбільшу колекцію доступних назв. Книги можна слухати у високій якості мовлення, фізичний шрифт Брайля або копію великого друку можна створити з цифрового файлу, а тексти можна прочитати безпосередньо з інтернет-браузера. Усі заголовки можна прочитати з різних пристроїв, включаючи комп'ютери, планшети, смартфони та пристрої допоміжних технологій. Усі книги, які доступні через Bookshare, захищені авторським правом [7].

Bookshare – це проєкт некомерційної організації, за допомогою якого надається суспільству програмне забезпечення та доступ до зростаючої колекції електронних книг та інших навчальних матеріалів, які можна поширювати в таких форматах, як аудіо та шрифт Брайля, щоб відпо-

відати потребам читачів. Bookshare вже доставила понад 12 млн книг людям з обмеженими можливостями друку по всьому світу. Використовуючи матеріали Bookshare, понад 500 тис. людей у більш ніж 80 країнах тепер можуть насолоджуватися книгами на комп'ютерах, MP3-плеєрах, смартфонах, планшетах та спеціальних допоміжних технологіях, таких як дисплеї Брайля, що постійно оновлюються. Будучи найбільшою і першою міжнародною бібліотекою, яка обслуговує людей згідно з виключеннями дії авторського права, передбаченого положеннями Марракеського договору, Bookshare є незамінною моделлю та потенційним партнером для організацій, які сподіваються імплементувати Марракешський договір у своїй країні. Завдяки Bookshare читачі, які є особами з інвалідністю по зору, мають вибір: шукати та завантажувати назви самостійно або працювати через бібліотекаря чи викладача. Модель Bookshare, спрямована безпосередньо на споживача, зменшує навантаження на освітніх і бібліотечних фахівців, одночасно покращуючи доступ і незалежність для окремих читачів з обмеженими можливостями. Технології, запроваджені Bookshare, гарантують, що партнери та читачі Bookshare дотримуються обмежень розповсюдження, а захищені авторським правом твори безпечно поширюються лише серед кваліфікованих осіб з добросовісними обмеженими можливостями. Таким чином, Bookshare пропонує бібліотекарям і читачам кілька способів розширити доступ до контенту для людей, які не мають зору до друкованої інформації, включаючи розміщення бібліотечних колекцій та об'єднання національних та освітніх колекцій, щоб вони були доступні для широкої аудиторії [8].

Консорціум ABC – сервіс, який пропонує назви в доступних форматах більш ніж 55 мовами, що робить його унікальним глобальним сховищем для пошуку та обміну цифровими копіями. Консорціум доступних книг (ABC) був створений Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ) у червні 2014 р. разом із групою ключових партнерів як допомога у забезпеченні виконання положень Марракешського договору на практичному рівні. До ABC входять Всесвітній союз сліпих (WBU), консорціум DAISY, Міжнародна рада з питань освіти людей з вадами зору, Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ, Міжнародний форум авторів, Міжнародна асоціація видавців та Міжнародна федерація з авторських прав на відтворення. На сьогодні ABC – це глобальний бібліотечний онлайн-каталог, у якому розташовано 650 тис. назв у доступному форматі, розміщено понад 79 тис. назв брайлівського шрифту, а також 7000 музичних записів Брайля. Міжна-

родна послуга ABC «від бібліотеки до бібліотеки» надає можливість меценатам та бібліотекам для незрячих та слабозорих безкоштовно завантажувати доступні цифрові книги різними мовами до своїх колекцій, надані іншими організаціями, та поширювати тексти в доступних форматах, отримані по каналах Консорціуму ABC, серед своїх клієнтів [9]

У межах ABC діє консультативна рада, очолювана Генеральним директором ВОІВ, що складається з 19 членів, які призначаються з числа бенефіціарів, правовласників, уповноважених органів, та яка надає технічну експертизу, забезпечує прозорість та ефективну комунікацію зі спільнотою зацікавлених сторін. У країнах, які ратифікували або приєдналися до Марракешського договору, бібліотекам та уповноваженим організаціям для осіб з порушеннями зору, дозволяється виробляти копії творів у доступних форматах – таких як шрифт Брайля, електронний текст, аудіо чи великий шрифт та обмінюватися ними з іншими країнами без отримання дозволу власника авторських прав. Умовою виступає приведення у відповідність з ключовими умовами Договору для полегшення доступу до опублікованих творів людей сліпих та осіб з порушеннями зору та іншими обмеженими здібностями своє національне законодавство про авторське право [10].

Свою діяльність Консорціум ABC сконцентровує на три важливі напрями. По-перше, це нарощування потенціалу – ABC, завдяки чому надаються послуги в галузі професійної підготовки та фінансування в країнах, які розвиваються, з метою видавництва книг у доступних форматах. По-друге, глобальний книжковий сервіс ABC, що представляє собою глобальний каталог видань у доступних форматах, який надає змогу бібліотекам для сліпих з усього світу, зі статусом уповноваженого органу обмінюватися публікаціями зі своїх колекцій та розповсюджувати тексти в доступних форматах, отримані по каналах Консорціуму ABC, серед своїх клієнтів. Третій, основний напрям діяльності пов'язаний з виданням публікацій у доступних форматах, що дає можливість здійснювати популяризацію серед видавництв методів друку книг у доступних форматах для того, щоб електронні книги були доступні як для зрячих, так і для людей з порушенням здатності сприймати друковану інформацію [11]. Також ABC надає та підтримує список посилань на інтернет-джерела доступних книг, сформований у різних країнах. Перелік включає як бібліотеки, так і комерційних постачальників.

Діяльність ABC здійснюється відповідно до рекомендацій EIFL для бібліотек щодо застосування Марракешського договору, згідно з якими

уповноваженими органами можуть виступати будь-які спеціалізовані агентства, які надають послуги особам з вадами зору, зокрема бібліотеки, як універсальні, так і спеціалізовані. Бібліотека або інший уповноважений орган повинні дотримуватись того, щоб одержувачі були сумлінними бенефіціарами, перешкоджати відтворенню та поширенню несанкціонованих примірників, належно вести облік при роботі з екземплярами творів у доступному форматі. Таким чином, будь-яка бібліотека або установа, яка відповідає цим критеріям, може вважатись як «уповноважений орган». Уповноваженим органом можуть виступати також комерційні організації, що використовують державні кошти для надання послуг особам з обмеженою здатністю сприймати друкований матеріал на некомерційній основі [12].

У квітні 2021 р. Консорціум ABC запустив нову безкоштовну програму доступності цифрових книг, за допомогою якої є можливість миттєво замовляти та завантажувати копії матеріалів з каталогу ABC у доступних форматах особам з вадами зору та обмеженими можливостями друку згідно зі статтею 3 Марракешського договору. Уповноважені організації, які бажають отримувати новий додаток, дають згоду надавати ABC свої цифрові файли, щоб вони стали доступними для завантаження, безпосередньо, бенефіціарами, а також усіма уповноваженими органами, які беруть участь у додатку міжбібліотечного обміну. Початковий каталог містить колекції бібліотек для незрячих Швейцарії, Франції, Канади, Канадського національного інституту сліпих та Канадського центру рівного доступу до бібліотек та надає доступ до 63 тис. спеціально адаптованих текстів, наданих цими організаціями. ABC пропонує нову програму бенефіціара всім бібліотекам-партнерам для сліпих, щоб вони у свою чергу могли запропонувати її своїм відвідувачам. Наразі 23 уповноважені органи погодилися з положеннями та умовами ABC на використання нового додатку [13].

ABC запроваджує проекти в співпраці зі своїми партнерами та усіма зацікавленими сторонами, включаючи державні установи та комерційних видавців, для забезпечення стабільного випуску доступної книжкової продукції в країні, де реалізовано проєкт. Завдяки цьому ABC надає фінансову та технічну допомогу неурядовим організаціям, що обслуговують людей з обмеженими можливостями, друкувати літературу, департаментам освіти та комерційним видавництвам у країнах, що розвиваються, у навчанні новітнім методам видавництва книг та навчальних матеріалів у доступних форматах національними мовами для використання навчальними закладами початкової, серед-

ньої та вищої освіти, а також навчальними закладами з обмеженими можливостями отримувати друковану продукцію. Так, партнер в Аргентині «Тіфлонекос» (Tiflonexos) випустив 4200 навчальних книг за стандартом EPUB3. Доступні книги, створені з електронних файлів видавця, можна читати за допомогою програмного забезпечення «текст у мовлення» на пристроях для читання або за допомогою поновлюваних зчитувачів Брайля. А в Шрі-Ланці DAISY Lanka Foundation (DLF) за підтримки ABC, завдяки домовленості з комерційними видавцями надати (DLF) оригінальні електронні файли раніше виданих книг, зміг конвертувати понад 1000 навчальних книг у доступні формати за один рік, враховуючи, що до цього випускалося приблизно 100–200 книг за той самий період. Цей підхід виявився більш ефективним, ніж використання дикторів або сканування паперових сторінок книги за допомогою оптичного розпізнавання символів (OCR), яким зазвичай користувалися благодійні та неурядові організації [14].

В Україні найбільш забезпеченою бібліотекою, що обслуговує близько 2000 читачів з вадами зору, є Центральна спеціалізована бібліотека для сліпих імені М. Островського, книжковий фонд якої становить 208 844 пр., з них плоскодруковані видання – 42 296 пр.; книги рельєфно-крапковим шрифтом – 82 389 пр.; озвучені книги – 80 159 пр. Щороку бібліотекою передплачується 25 періодичних видань. Основними джерелами комплектування Центральної спеціалізованої бібліотеки для сліпих імені М. Островського є: Республіканський будинок звукозапису та друку УТОС (озвучені книги та видання рельєфно-крапковим шрифтом); книгарня «Смолоскип» (плоско-друковані книги); ВГО «Генерація успішної дії» м. Луцьк (книги шрифтом Брайля); Українська спілка інвалідів м. Львів (книги шрифтом Брайля); ГО незрячих фахівців «РЕАРЕСУРС» (книги шрифтом Брайля); ГС «Сучасний погляд» (книги шрифтом Брайля); Регіональне біблійне товариство (книги шрифтом Брайля); видавництво «Укрвидавполіграфія» (книги шрифтом Брайля); Книжковий арсенал (плоскодруковані книги) [15].

Центральна спеціалізована бібліотека для сліпих імені М. Островського нещодавно стала членом Міжнародного консорціуму доступних книг, що значно розширює можливості пошуку книг і виводить бібліотеку на міжнародний рівень [16].

Висновки. Моніторинг проєктів щодо надання послуг некомерційних організацій Bookshare (США) та ABC Consortium дає змогу засвідчити про позитивний досвід застосування положень Марракешського договору, діяльність яких прокладає шлях для осіб з вадами зору до міжнародного

академічного та розважального читання сприймати друковану інформацію в зручному для них форматі. Приєднання України до Марракешського договору сприятиме українським бібліотекам вийти на новий якісний рівень обслуговування читачів з порушеннями зору чи іншими обмеженими здібностями.

Список бібліографічних посилань

1. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

2. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 15 верес. 2021 р. № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#top>

3. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006. Конвенцію ратифіковано Законом № 1767-VI від 16.12.2009. Дата набрання чинності для України: 06.03.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71

4. Іванова М., Іванов Ю. Марракешський договір та авторське право в бібліотечній сфері. *Traektoris Nauki = Path Of Science*. 2020. Кошице, Slovak Republic. Vol. 6. No. 6. Pp. 8001–8009. <http://dx.doi.org/10.22178/pos.59-9>

5. Інститут законодавства Верховної Ради України (2017). Реферативний огляд європейського права : інформ.-аналіт. дайджест / вип. 3 (лип. – верес. 2017 р.). 81 с. URL: <http://instzak.rada.gov.ua/uploads/documents/31630.pdf>

6. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Щорічна доповідь за 2019 рік про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/zvit%20za%202019.pdf>

7. NCBI Library is now a member of Bookshare & the ABC Consortium. URL: https://www-ncbi-ie.translate.googleusercontent.com/ncbi-library-is-now-a-member-of-bookshare-the-abc-consortium/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pto=sc

8. Bookshare: A Accessible Books to Global People with Disabilities Realizing: the Promise of January 2018 t he Marrakesh Treaty. URL: <https://benetech.org>

9. Білінець Н. Г. Консорціум доступних книг (ABC): діяльність та можливості. Інформація, комунікація та управління знаннями

в глобалізованому світі. URL: <https://drive.google.com/file/d/1NDyNpIkb-uOz14XYMLcxZjhrjFFn85zr/view>

10. Accessible Books Consortium (ABC). Accessible Books Consortium. URL: <https://www.accessiblebooksconsortium.org/portal/en/index.html>

11. Всемирная организация интеллектуальной собственности (WIPO): Консорциум доступных книг: для международного обмена доступно 500 тыс. наименований. URL: https://www.wipo.int/portal/ru/news/2020/article_0016.html

12. Марракешский договор об облегчении доступа слепых и лиц с нарушениями зрения или иными ограниченными способностями воспринимать печатную информацию к опубликованным произведениям. Руководство EIFL для библиотек. Октябрь, 2. URL: https://www.eifl.net/system/files/resources/201511/eifl-guide-marrakesh_ru.pdf

13. Accessible Books Consortium. New ABC Application Gets Accessible Books Directly to People who are Print-Disabled. URL: https://www.accessiblebooksconsortium.org/news/en/2021/news_0006.html

14. Accessible Books Consortium. Accessible Capacity Building. URL: https://www.accessiblebooksconsortium.org/capacity_building/en/

15. Центральна спеціалізована бібліотека для сліпих ім. М. Островського. URL: <https://csbs.org.ua/2009-10-13-06-33-57>

16. Центральна спеціалізована бібліотека для сліпих ім. М. Островського: Консорціум доступних книг (ABC). URL: <https://csbs.org.ua>

References

1. Zahalna deklaratsiia prav liudyny: Pryiniata i proholoshena rezoliutsiieiu 217 A (III) Heneralnoi Asamblei OON vid 10 hrudnia 1948 roku [Universal Declaration of Human Rights: Adopted and promulgated by UN General Assembly Resolution 217 A (III) of 10 December 1948]. (1948) [in Ukrainian]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

2. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkliuzyvnoho navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 veresnia 2021 r. № 957 [On approval of the Procedure for the organization of inclusive education in general secondary education institutions: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of September 15, 2021. No. 957]. (2021) [in Ukrainian]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#top>

3. Konventsiiu pro prava osib z invalidnistiu vid 13.12.2006. Konventsiiu ratyfikovano Zakonom № 1767-VI vid 16.12.2009. Data nabrannia chynnosti

dlia Ukrainy: 06.03.2010 [Convention on the Rights of Persons with Disabilities of 13 December 2006 The Convention was ratified by Law № 1767-VI of 16.12.2009. Date of entry into force for Ukraine: March 6, 2010]. (2006) [in Ukrainian]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71

4. Ivanova, M., Ivanov, Yu. (2020). Marrakeshskiyi dohovir ta avtorske pravo v bibliotechnii sferi [Marrakesh Treaty and copyright in the library sphere]. *Traektoris Nauki – Path of Science*, 6(6), 8001–8009 [in Ukrainian]. <http://dx.doi.org/10.22178/pos.59-9>

5. Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. (2017). [European Law Review: An Information and Digest Digest [European Law Review: An Information and Digest], 3, 81 [in Ukrainian]. Retrieved from <http://instzak.rada.gov.ua/uploads/documents/31630.pdf>

6. Upovnovazhenyi Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny. Shchorichna dopovid za 2019 rik pro stan doderzhannia ta zakhystu prav i svobod liudyny i hromadianyna v Ukraini [Commissioner for Human Rights of the Verkhovna Rada of Ukraine. Annual report for 2019 on the state of observance and protection of human and civil rights and freedoms in Ukraine]. (2019) [in Ukrainian]. Retrieved from <https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/zvit%20za%202019.pdf>

7. NCBI Library is now a member of Bookshare & the ABC Consortium [in English]. Retrieved from https://www-ncbi-ie.translate.google/ncbi-library-is-now-a-member-of-bookshare-the-abc-consortium/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pto=sc

8. Bookshare: A Accessible Books to Global People with Disabilities Realizing: the Promise of January 2018 t he Marrakesh Treaty [in English]. Retrieved from <https://benetech.org>

9. Bilinets N. H. (2021). Konsortsium dostupnykh knyh (ABS): diialnist ta mozhlyvosti. Informatsiia, komunikatsiia ta upravlinnia znanniamy v hlobalizovanomu sviti [Available Books Consortium (ABC): Activities and Opportunities. Information, communication and knowledge management in a globalized world] [in Ukrainian]. Retrieved from https://drive.google.com/file/d/1NDyNpIkB-uOz14XYMLcxZjhrjFFn85_zr/view

10. Accessible Books Consortium (ABC). *Accessible Books Consortium* [in English]. Retrieved from <https://www.accessiblebooksconsortium.org/portal/en/index.html>

11. Vsemyrnaia orhanyzatsiia yntellektualnoi sobstvennosti (WIPO): Konsortsyum dostupnykh knyh: dlia mezhdunarodnoho obmena dostupno 500 тис. naymenovanyi [World Intellectual Property Organization (WIPO): Available Books Consortium: 500,000 titles available for international

exchange] [in Ukrainian]. Retrieved from https://www.wipo.int/portal/ru/news/2020/article_0016.html

12. Electronic Information for Libraries. (2015). Marrakeshskij dogovor ob oblegchenii dostupa slepykh i licz s narusheniyami zreniya ili inymi ogranichennymi sposobnostyami vospriniimat pechatnuyu informaciyu k opublikovannym proizvedeniyam. Rukovodstvo EIFL dlya bibliotek [The Marrakesh Treaty on Facilitating Access for Blind People and Visually Impaired or Other Disabled Persons to Receive Printed Information in Published Works. EIFL Guide for Libraries] [in Russian]. Retrieved from https://www.eifl.net/system/files/resources/201511/eifl-guide-marrakesh_ru.pdf

13. Accessible Books Consortium. New ABC Application Gets Accessible Books Directly to People who are Print-Disabled [in English]. Retrieved from https://www.accessiblebooksconsortium.org/news/en/2021/news_0006.html

14. Accessible Books Consortium. Accessible Capacity Building [in English]. Retrieved from https://www.accessiblebooksconsortium.org/capacity_building/en/

15. Tsentralna spetsializovana biblioteka dlia slipykh im. M. Ostrovskoho [M. Ostrovsky Central Specialized Library for the Blind] [in Ukrainian]. Retrieved from <https://csbs.org.ua/2009-10-13-06-33-57>

16. Tsentralna spetsializovana biblioteka dlia slipykh im. M. Ostrovskoho: Konsortsium dostupnykh knyh (ABC) [M. Ostrovsky Central Specialized Library for the Blind: Accessible Books Consortium's (ABC)] [in Ukrainian]. Retrieved from <https://csbs.org.ua>

Стаття надійшла до редакції 30.04.2022.

Maiia Ivanova,

Research Associate,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holiivskyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: ivanova@nbuv.gov.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0243-3478>

Natalia Bilinets,

Junior Research Associate,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holiivskyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: binets@nbuv.gov.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7249-6437>

Ratification of the Marrakesh Treaty and New Opportunities for Libraries in Providing the Constitutional Rights of Persons with Visual Impairment

The article outlines the possibilities of ensuring proper access for persons with visual impairments to published works on the same terms as for persons with normal vision, provided that the countries accede to the Marrakesh Treaty. The provisions of the Marrakesh Treaty, which establish general obligations regarding restrictions under the Berne Convention, namely the permission to reproduce works in certain special cases, provided that such reproduction does not harm the normal use of the work and does not affect the legitimate interests of the author. The provisions of the Marrakesh Treaty apply to works in the form of text, music and / or related illustrations, published or otherwise made public by any means of information, including audiobooks. There is a shortage of copies of available works in accessible formats in the world. It turns out that the implementation of the Marrakesh Treaty into national law will enable libraries to create and distribute copies of works in an accessible format for the visually impaired. The experience of Bookshare and the Accessible Books Consortium (ABC), which pave the way for international academic, artistic and other reading for visually impaired persons, is revealed. Bookshare is a US-based nonprofit project that offers the largest collection of available titles, copies of works in a format accessible for visually impaired. The ABC was established by the World Intellectual Property Organization in June 2014 and includes the World Blind Union (WBU), the DAISY Consortium, the International Council for Education of People with Visual Impairment, the International Federation of Library Associations and Institutions, the International Authors Forum, the International Publishers Association, and the International Federation of Reproduction Rights Organisations. The ABC operates in accordance with the EIFL guidelines for libraries on the application of the Marrakesh Treaty, according to which the authorities may be any specialized agencies that provide services to the visually impaired, including libraries, both universal and specialized. It is noted that the Central Specialized Library for the Blind named after Mykola Ostrovsky recently became a member of the ABC, which significantly expands the search for books and brings the library to the international level.

Keywords: library, Marrakesh Treaty, copyright, inclusive education, visually impaired, intellectual property law, V. I. Vernadsky National Library of Ukraine.